

Çocukları ödülle cezalandırmayın

1950'lerde çok büyük yabancı bir şirket, Türkiye Enerji Bakanı'na cazip bir teklifle gelir. Türkiye için büyük bir projelerinin olduğunu, bu projeyle Türkiye'nin bölgede etkin bir güç haline geleceğini ve ekonomide sınıf atlayacağını söyler. Bakan teklifi ilgiyle dinler ve notlar alır. Projeyi çok beğenir, yine de düşünmek için biraz zaman ister. İki hafta boyunca danışman ve uzmanlarıyla proje üstünde çalışır. Sonunda Türkiye için çok önemli olduğuna kanaat getirip projeyi onaylamaya karar verir ve şirket yetkililerini çağırır. Şirket yetkilileri gelirler, otururlar, çaylarını içerler. Bakan, kararını tam açıklamak üzereyken, yetkililerden biri, "Bakanım bu proje sizin için de çok iyi olacak" diyerek, rüşvet verme imasında bulunur. Bakan, "Bu rüşvet teklifi de nereden çıktı?" diye düşünür ve kafasında birden bir soru işareti oluşur. Hemen oracıkta kararını değiştirip, "Beyefendiler, proje teklifiniz için çok teşekkür ederim, ama şu anda ülke olarak bu projeyi onaylamamız zor" diyerek, projeyi reddeder. Bakan aslında projenin ülke için önemli olduğuna kanaat getirmişti. Rüşvet teklifini reddedip, projeyi onaylayabilirdi. Ama yapmadı. Acaba bu rüşvet, bakana projeye ilgili ne tür mesajlar verdi? Bakanın kafasında ne tür soru işaretleri oluştu?

15

* * *

Yıl sonu geldiğinde, Fatma öğretmen çok sevinçliydi. Çünkü kütüphane kayıtlarına baktığında, istisnasız her öğrencisi yaz tatili için kütüphaneden kitap almıştı. Tatil boyunca, bu sevincini içinde yaşadı. Öğrencilerine kitap okumayı sevdirmek onun için çok önemliydi. Eylülde okullar açıldı. Öğrenciler sıralarına geri döndü. Ama gördük-

leri karşısında Fatma öğretmen tüm sevincini kaybetti. Çünkü öğrencilerinin çoğu en ince kitapları almıştı. Dahası kitapların çoğu çocukların seviyelerinin çok altındaydı. Öğretmeni daha da üzen, çok kitap okuyan öğrencilerinin bile en ince ve basit kitapları seçmiş olmasıydı. Bunu o an önemsemeden çocuklarla okudukları kitapları tartışmaya karar verdi. İlk sorusunu sordu: "Çocuklar okuduğunuz kitaplarda ana karakterin yaşadığı en büyük çatışma neydi?" Çocuklardan yanıt gelmedi. "Ana karakter için dönüm noktası neydi?" Yine yanıt gelmedi. Daha basit bir soru sordu: "Hikâye nerede geçiyordu?" Neyse ki bu soruya birkaç yanıt geldi. Fatma öğretmen durumu anlamıştı. Çocuklar kitaptaki olayları ve karakterleri hatırlıyorlardı ama kitabı anlamamış ve yaşamlarıyla bağlantı kuramamışlardı. Yani, okuma çok yüzeysel olmuştu. Bir an düşündü ve çocukların neden en ince ve basit kitapları aldığını ve neden anlamadan okuduğunu anladı. Büyük bir hata yapmıştı. Neydi bu hata?

* * *

16

Yıl 1970. Davranışçı ekolün en güçlü olduğu yıllar. Pavlov'dan ve Thorndike'dan etkilenen Harvard profesörü Skinner, ödül vererek farelere ve güvercinlere birçok davranış öğretir. Örneğin güvercinler, ödülle masa tenisi oynamayı öğrenir. Skinner o yıllarda o kadar ünlenir ki Amerikan ordusu ona bir teklifle gelir: Güvercinlere füzeleri ateşlemeyi öğretebilir misin? Skinner teklifi kabul eder ve askeriye-den bir araştırma fonu alır. Güvercinlere, radarda yabancı madde gördükleri an, füzeyi ateşleyecek düğmeye basmayı öğretir. Nasıl mı? Güvercin, radardaki noktayı görüp, düğmeyi gagaladığı an, ona ödül olarak buğday tanesi verir. Bir süre sonra da güvercinler ödül almak için noktayı görür görmez, düğmeyi gagalar. Neredeyse sıfır hatayla düğmeye basmayı öğrenen güvercinler, kısa sürede savaşta kullanılmaya hazır hale gelir. Ama son anda proje askeriye tarafından riskli bulunarak uygulamaya konmaz. Proje uygulanmasa da Skinner hedefine ulaşır. Teorisi ve yöntemi en üst düzeyde kabul görür.